

En spaning om utsatthet i prekariatet

Tone Schunnessons *Dagarna Dagarna Dagarna*

Bibi Jonsson

Klassamhället har förvandlats och arbetarnas proletariat utmanats av det vi betecknar som arbetarnas prekariat. Det är den brittiske ekonomen och utvecklingsforskaren Guy Standing som har skapat detta begrepp genom att slå samman det etablerade marxistiska begreppet *proletariat* med adjektivet *prekär*. Med detta adjektiv betonas det prekära eller osäkra i de nya anställningsförhållandena på arbetsmarknaden.¹ Med denna förvandling har också vår uppfattning om vad som är att betrakta som arbetarlitteratur förändrats. Min primära fråga är om Tone Schunnessons roman *Dagarna Dagarna Dagarna* (2020) ingår i den litterära tradition som arbetarlitteraturen utgör.² Litteraturvetaren Gustav Borsgård ställer motsvarande i en artikel med rubriken ”Influencerböcker som arbetarlitteratur?” om fyra självbiografier av så kallade influerare. Dessa aktörer, som har sin bas på sociala medier, har till uppgift att påverka allt från attityder och livsstilar till köpbenägenhet. Influeraudet har fått en given plats i en ekonomi som bygger på konsumtion till varje pris. Borsgård frågar vad som händer om dessa böcker läses som arbetarlitteratur och detsamma gör jag i fråga om Schunnessons roman. Givetvis är en självbiografi inte detsamma som en roman,

¹ Guy Standing, *The Precariat. The New Dangerous Class* (London: Bloomsbury Academic, 2016).

² Tone Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna* (Stockholm: Norstedts, 2020).

men frågan handlar inte om genre i sig utom om tillhörighet i en särskild tradition och i detta fall den arbetarlitterära. Jag uppfattar hans svar som tudelat i ett både-och: Böckerna saknar klassmedvetande och därmed klasslojalitet, vilken kan ses som en förutsättning för att betecknas som arbetarlitteratur och alltså är de inte arbetarlitteratur, slår Borsgård fast. Å andra sidan, resonerar han vidare, kan de läsas som skildringar av arbete och ge en bild av arbete i prekariatet. På så vis kan de fungera som arbetarlitteratur.³

Arbetarlitteraturen har omfattat en rad genrer. Exempelvis har självbiografiska motiv intagit en viktig plats i arbetarromanen. Dessutom har den omfattat dokumentaristiska drag, vid tillfällen parade med bekännelser, om än av annat slag än den religiösa bekännelseromanen. De feministiskt medvetna kvinnliga författarnas självbiografisk färgade romaner från sjuttioalet innehöll inte sällan hänsynslösa bekännelser förbundna med sexualiteten så som Kerstin Thorvalls frispråkiga *Det mest förbjudna* från 1976.⁴ Kvinnorörelsen bestod likväl av såväl borgerliga som arbetarlitterära grupperingar och dess litteratur var alltså inte i sig arbetarlitteratur. Detsamma gäller givetvis alla slags självbiografier, dokumentärromaner och bekännelseromaner, om än arbetarlitteraturen inte sällan nyttjat dessa genrer. Jag kommer att applicera en rad genrebeteckningar på Schunnessons roman i min spaning för att pröva dess förbindelser med arbetarlitteraturen. Frågan är om den kan betraktas som en självbiografisk roman, en dokumentärroman eller en bekännelseroman av den nya typ jag beskrivit. Med tanke på den uppmärksamhet den fick i medierna vid publiceringen och dess gensvar hos läsarna skulle den kanske till och med en gång i framtiden klassas som en generationsroman. Eftersom huvudpersonen flanerar på storstadens gator romanen igenom skulle den också kunna beskrivas som en flanörroman, och med tanke på de ständigt återkommande reflektionerna om samtida uteliv och dating som fenomen som en rapportbok och en så kallad tinderroman.⁵ Denna avger nämligen rapporter om sökandet efter relationer och möjligtvis kärlek på sociala

³ Borsgård benämner författarna influencers, medan jag väljer att kalla dem influerare (Gustav Borsgård, "Influencerböcker som arbetarlitteratur? Arbete och ideologi i en samtida genre", i *Arbetarlitteratur bortom kanon. Nordiska perspektiv*, red. Beata Agrell, Anna Forsberg & Magnus Nilsson (Malmö: Malmö University Press, 2024)).

⁴ Kerstin Thorvall, *Det mest förbjudna* (Stockholm: Bonnier, 1976). Se Cristine Sarrimo, *När det personliga blev politiskt. 1970-talets kvinnliga bekännelse och självbiografi* (Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium, 2000), 13–14.

⁵ Annika Olsson, *Att ge den andra sidan röst* (Stockholm: Atlas, 2004).

medier. Men romanen handlar först och främst om arbete eller om jakten på arbete och frågan om dess eventuella plats i arbetarlitteraturen står i fokus.

Arbete och kropp

Det givna skälet att klassificera romanen som arbetarlitteratur är att den fokuserar på arbetets betydelse i en människas liv och skildrar en kvinna, om än mestadels inte *i* arbete, så i ständigt *jakt på* arbete. Arbetarlitteratur har förutom arbete aktualiserat arbetslöshet, och rädslan att förlora sitt arbete återkommer som motiv såväl i den som i den nya arbetarlitteratur som behandlar prekariatets arbetare. Romanens huvudperson Bibbs, eller Elisabeth som är hennes verkliga namn i världen bortom den digitala, genomkorsar Stockholms gator i jakt på så kallade gigs, tillfälliga arbetstillfällen, förmedlade genom sociala medier och privata nätverk. Dessa påhugg har blivit en bristvara för henne så som för många gig-arbetare vars arbetsituationen bygger på icke tidsbestämda och därmed osäkra anställningsförhållanden. Just sådan flexibilitet, och därmed instabilitet för den tillfälligt anställda, utgör grundbulten i prekariatets ekonomi. Denna instabilitet och osäkerhet överförs i sin tur till livsförhållandena i det sociala livet och involverar därmed också sociala relationer. På samma vis som arbetslivet präglas av tillfällighet och utbytbarhet blir också de av tillfällig natur och utbytbara. Inte minst blir detta uppenbart i erotikerna då den hanteras genom en digital app på Tinder.

Den intima kroppen är en vara att sälja och köpa i de så kallade tinderromanerna. Dessa är en produkt av nutidens digitala sociala liv och representeras främst av kvinnliga författare: Maria Maunsbachs *Bara ha roligt* (2018), Sofia Rönnow Pessahs *Männen i mitt liv* (2020) och Amanda Romares *Halva Malmö består av killar som dumpat mig* (2021) ingår bland dem.⁶ Med humor och självironi gestaltar författarna denna nya sociala värld som tvingar till en köp- och sälj-kultur, även i fråga om privatlivet. Eftersom Tinder aldrig omnämns i romanen är beteckningen knappast giltig, även om den har visst släktskap med nämnda romaner. Kanske är det framför allt humorn och självironin, som är påtagliga i dessa, som bidrar till

⁶ Maria Maunsbach, *Bara ha roligt* (Stockholm: Brombergs, 2018), Sofia Rönnow Pessah, *Männen i mitt liv* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2020) och Amanda Romare, *Halva Malmö består av killar som dumpat mig* (Stockholm: Natur och Kultur, 2021).

sådana associationer. Gemensamt har de också att de skildrar den utsatthet som de agerande riskerar att utsätta sig för i denna mediestyrd eller digitala sociala sfär.

Om än huvudpersonen är en produkt av de sociala medierna och därmed tillhörig den digitala världen, beskriver Schunnesson henne och hennes yttre miljö mycket fysiskt. Stadens gator med dess pulserande liv utgör skådeplatsen. Såvida romanen beskrivs som en flanörroman har den likväl inte dess generellt desillusionerade eller melankoliska modus. Genren, som har sitt ursprung i Baudelaires vandringar i Paris, har i vårt land förknippats med manliga flanörer vid sekelskiftet nittonhundra som August Strindberg och Hjalmar Söderberg. Bibbs fördriver dagarna flanerande på samma vis som de gjorde. Gatorna sjuder i sommarhettan. Hon svettas och kroppsdörerna tränger ur porerna. Hon har inte packat tillräckligt med kläder vid sin flykt från lägenheten på Slipgatan och Baby, sin nu före detta pojkvän och sambo efter deras uppbrott. Hennes trosor stinker, konstaterar hon inför sin debut som sexsäljare efter det att hon funnit en lämplig köpare på Casino Cosmopol. I sin djupaste utsatthet nyttjar hon sin allra mest intima kropp som kapital.⁷ Bibbs flanerande är inte dekadent som hos de livströtta borgerliga männen. Det är desperat. Därmed har det släktskap med arbetarlitteraturens flanörer i jakt på arbete. Titeln *Dagarna Dagarna Dagarna* är passande såtillvida att den betonar dagarnas repetitiva gång som Bibbs ägnar åt ett febrilt sökande i sina nätverk. Kontakter framstår nämligen som A och O i den medie-, reklam- och nöjesvärld hon är en del av – eller snarare *var*. Trots att hon alltid är ”tillgänglig” vore det rättare att säga att hon alltid och aldrig arbetar – nuförtiden det senare eftersom erbjudanden sällan uppenbarar sig.⁸

Den ursprungliga orsaken till flanerandet är dock inte att Bibbs söker uppdragsgivare utan att hon inte längre har nycklar till sin lägenhet. Hon har nämligen inte råd att betala den summa som hennes sambo kräver för att få överta kontraktet på lägenheten. Den är visserligen en hyreslägenhet, men de har betalat pengar under bordet som han nu vill ha igen. I vilket fall är det en summa hon inte har. ”Fan Bibbs, det här handlar inte om pengarna”, urskuldar sig Baby när han ställer sitt ultimatum. ”Såklart handlade det om pengarna. Allt handlade om pengarna”, invänder Bibbs.⁹ Frasen ”Jag tänkte på pengarna” upprepas och

⁷ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 125.

⁸ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 106.

⁹ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 13.

utvecklas till ett ledmotiv.¹⁰ Romanen kunde ha haft titeln *Pengarna, pengarna, pengarna*. I arbetarlitteraturen är brist på pengar ett centralt motiv.

Många kvinnliga författare har skrivit om hur pengar styr världen och påverkar förhållandet mellan kvinnor och män. Victoria Benedictssons roman *Pengar* från 1885 ingår bland dessa. Huvudpersonen i denna roman övertalas av sin far att gifta sig med en rik man hon inte älskar för att rädda familjen från obestånd. Också den brittiska författaren Virginia Woolfs idé- och debattbok *Ett eget rum* från 1929 är värd att uppmärksamma i sammanhanget. I den lanseras nämligen föreställningen att kvinnan behöver ett eget rum och egna pengar för att uppnå självständighet.¹¹ Schunnessons Bibbs behöver både ett rum att bo i – sin lägenhet med andra ord – och 100 000 inom en vecka.¹² Summan inpräntas gång efter annan. Liksom Woolfs hundra pund handlar det inte om pengar i allmänhet, utan om en bestämd och avgränsad summa. För tio år sedan då Bibbs gjort succé som programledare på MTV hade hon lätt kunnat skaffa fram den. Hon ser tillbaka på succén med sin första så kallade realityshow. Symptomatiskt nog är det ett program i reklamfinansierad betalkanal i vilket de medverkande nyttjar sina privatliv. I medie- eller nöjesindustrin investerar deltagarna sig själva genom att blottlägga sina privata jag. Till skillnad från nittioalets reklamakare som figurerade under yrkeskategorier som Art Directors eller Copy Writers och sålde reklam i bild och text, säljer dessa sig själva. Influeraren erbjuder sitt privata liv som berättelse. Sätillvida ett yrke definieras genom arbetsbeskrivningar och utbildningsvägar finns influerarens yrke möjligtvis inte ens till som ett sådant.

Gig och sinande tillgångar

Högst rimligt kunde vi argumentera för att gig-arbetaren inte är en arbetare enligt den traditionella innebörden utan snarare en entreprenör eller en småföretagare. Gig-arbetaren är sin egen arbetsgivare eller åtminstone i avsaknad av en överordnad.¹³ Mot det talar att denna arbetare ju inte äger några produktionsmedel – förutom sin egen kropp. Denna nyttjar huvudpersonen efter förmåga för att sälja sig själv och därmed indirekt sina varor. Men hennes kropp är inte riktigt att lita

¹⁰ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 91, 101, 105.

¹¹ Virginia Woolf, *Ett eget rum* (1929) (Lund: Ellerströms, 2012).

¹² Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 20.

¹³ Daniel Bodén, *Från vällingklocka till minutjakt. Övervakning och styrning av arbetet från dagsverken till gigeekonomi* (Lund: Arkiv förlag, 2023).

på längre då skinnet börjat hänga under hakan och kilona adderats. Bibbs har blivit både för gammal och för tjock för att ställas ut. I vilket fall är hon inte längre smal nog för att figurera i reklam för en energidryck som förknippas med en sund livsstil och idog träning. Trots det erbjuds hon en reklamfotografering för att lansera en sådan. Dock måste hon inta specifika poser framför kameran för att om möjligt göra sin kropp mindre synlig. Hon uppmanas att sträcka på sig och lyfta blicken för att dölja sin dubbelhaka. Bibbs reagerar inte nämnvärt på denna förnedring. Hon har redan själv uppmärksammat sin ”fettansamling under hakan” och tröstar sig med tanken på pengarna.¹⁴

Bibbs reflekterar över sina tidigare framgångar som kommit efter hennes plötsliga genomslag i media då för tio år sedan. Med uppmärksamheten kom pengarna: ”Pengarna var så lätta den sommaren att jag [---] kände mig som en bluff. Som om jag sålde något som var slut”.¹⁵ I själva verket säljer hon ju ingenting annat än sin egen kompetens och sin personlighet, men litar inte längre på sig själv. Hon har drabbats av ett *imposter syndrome*, vilket betecknar känslan av att inte vara så kompetent som andra uppfattar en och därmed förväntan om ett avslöjande. Detta så kallade bluffsyndrom drabbar särskilt kvinnor.¹⁶ Kanske på grund av att pengarna var så lätt anskaffade vid den tiden intog hon ett synnerligen ogenomtänkt förhållande till pengar. Till den då nyligen förvärvade lägenheten köpte hon en säng för 50 000. Baby ”blev upphetsad av mitt likgiltiga sätt att spendera pengar”, erkänner Bibbs.¹⁷ Han hade nämligen en bakgrund i arbetarklassen och respekt för pengars värde. Han tog med matlåda till jobbet och åkte kollektivtrafik. Det skulle hon behöva också, eftersom pengarna tog slut efter framgångsåren. Men nu hade hon vant sig vid restaurangmiddagar och taxiresor.

Faktum är att hela romanen handlar om sinande tillgångar. Kändisskap är en färskvara som håller på att glida Bibbs ur händerna. Från att ha varit framgångsrik är hon numer en ”före detta bloggare – och en före detta tevekändis, sidekick, DJ”. Det är kritikern Anna Hallberg som radar dessa ”före detta” i sin recension som har den talande rubriken ”Vilse i nöjesindustrin”.¹⁸ Som influerare numera tävlar hon med en före detta eurodiscosångerska och en porrstjärna som fyllt 50. Genom detta

¹⁴ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 161.

¹⁵ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 29.

¹⁶ Susan E. Schwartz, *Imposter Syndrome and the 'As-If' Personality in Analytical Psychology. The Fragility of Self* (London: Routledge, 2023).

¹⁷ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 159.

¹⁸ Anna Hallberg, ”Vilse i nöjesindustrin”, *Dagens Nyheter* 2020–10–12.

underläge skiljer sig hon från de influerare som Borsgård behandlar, som snarare skriver sina framgångssagor. Även om berättelserna initialt och i vissa fall skildrar nedgång eller kris, vänder de i slutändan till framgång. För Borsgårds fiktionsgestalter är högsta lyckan och målet att bli influerare, eftersom de skapar en lönsam karriär av sina fritidsintressen. Redan samhällsanalytiker som Theodor Adorno och Max Horkheimer förutspådde att arbete och rekreation skulle bli ett i det moderna samhället; de underställdes samma ekonomiska villkor.¹⁹ Till skillnad från Borsgårds influerare är influerandet en nödlösning för Schunnessons. Hans är intresserade av de varor som de marknadsför – musik, film, mode eller skönhet – hennes är det inte. Jag borde ha frågat vad det var för en produkt, reflekterar Bibbs efter ett reklamslag, som rubricerats som ”en billig produktion” utan ”garderob”, men tillstår att hon inte är det minsta intresserad.²⁰ Hennes hjärna är helt och hållet inriktad på de pengar hon kommer att tjäna: ”Jag tänkte på pengarna, pengarna” upprepas romanen igenom som ett mantra.²¹

Klänningar för 4 000 slängda på badrumsgolvet avslöjar att Bibbs skaffat sig en dyr livsstil. Under sin storhetstid blev hon försedd med lyxvaror, men måste nu köpa dem själv. Hon älskar att shoppa och handlar utan att reflektera varken över sin ekonomi eller över sina behov eller önskningar. Utan pengar till mat köper hon parfym för 2 500 på NK, men under glansdagarna hade hon köpt tre dyra parfymmer ”utan att lukta på en enda av dem”.²² Efter senaste uppköpet på parfymavdelningen går hon vidare mot sminket. Sådana investering krävs, intalar hon sig själv, eftersom hennes kropp ska visas upp. Detta är ett arbete som kan klassas i termer av *aesthetic labour* och har en given koppling till just mode- och skönhetsindustrin.²³ Detta estetiska arbete kräver dyra skönhetsprodukter, åtminstone då den kropp som ska beundras bär tecken på sin rätta ålder. Ju äldre kropp, desto större investeringar, resonerar Bibbs självtröstande rationellt. Dessa investeringar ger likväl inte tillräcklig utdelning för att motiveras i hennes fall, eftersom det redan är för sent. Hon har lyckats hanka sig fram med sin charm och sitt utseende, påpekar

¹⁹ Borsgård, ”Influencerböcker som arbetarlitteratur?”.

²⁰ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 96.

²¹ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, exempelvis 91.

²² Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 159.

²³ Taylor Brydges/Jenny Sjöholm, “Becoming a personal style blogger: Changing configurations and spatialities of aesthetic labour in the fashion industry”, *International Journal of Cultural Studies*, 22 (1), 2019.

Schunnesson i en intervju om sin huvudperson i *Vi Läser* vid romanens lansering och tillägger: ”Men det är sånt som har ett bäst-före-datum”.²⁴

Botten är nådd

Kvinnlig konsumtion ställs i regel i centrum i konsumtionskulturen; den är mest föraktad och kritiserad då det handlar om konsumtion av just kosmetika och mode.²⁵ Bibbs överdrivna konsumtion skapar till och med förakt hos hennes själv. Hon är medveten om att shoppandet utgör ett slags tvångsbeteende som ger henne ångest: ”Kärleken till saker la sig som ett lock ovanpå oron men inköpet av dem skapade paradoxalt nog mer oro”.²⁶ Under sitt vandrande på jakt efter arbete blir hon mer och mer neurotisk eller närmast psykotisk. Hon hade aldrig tidigare tänkt på självmord som en utväg, men nu gör hon. Hennes vandring har fört henne till botten. Trots denna yttersta utsatthet framstår inte romanen som någon undergångsskildring och självmordstankarna inte så akuta eller ens trovärdiga. Likväl genomgår Bibbs en kris.

Nöjesguidens litteraturredaktör Hanna Bergström beskriver romanen som en studie i hur framgång och undergång, alternativt medialitet och osynlighet, förändrar individen.²⁷ För det är en individbaserad berättelse, även om den samtidigt kan ses som ett avtryck av kollektiva strukturer i samtidens prekariat. Då arbetstillfällena skapas genom sociala medier måste alla aktörer konkurrera med varandra om utrymmet. Det gäller att skapa sin särskilda nisch och sin individuella följarskara. Influerares yrke är till och med extremt individualiserat. Den tilltagande individualiseringen i det nya samhället och i den nya ekonomin gör att såväl arbetsliv som relationer bygger på konkurrens, vilket får till följd att gruppstillhörighet och gemenskap omöjliggörs. Därför är kanske självkärleken den enda kärlek som existerar i den arbets- och livssituation som skapas under sådana villkor. Martina Jonsson analyserar kärlekens plats i prekariatet så som det gestaltas i Schunnessons roman i sin litteraturvetenskapliga kandidatuppsats från

²⁴ Hugo Alm, ”Jag har alltid varit intresserad av pengar”, *Vi*, datum eller angivet, <https://vilaser.se/jag-har-alltid-varit-intresserad-av-pengar>.

²⁵ Magdalena Petersson McIntyre, ”Agencing femininity: digital Mrs. Consumer in intra-action”, *Journal of Cultural Economy*, 13:1, 2020, 54–72, DOI: 10.1080/17530350.2019.1639529.

²⁶ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 162.

²⁷ Hanna Bergström, ”Är allting tillåtet mellan framgång och undergång?”, *Nöjesguiden* 2020–10–23, <https://ng.se/artiklar/ar-allting-tillatet-mellan-framgang-och-undergang>.

2020. Titeln, ett citat hämtat från romanen, ”Jag har gett dig allt. Jag menar allt-allt”, fångar Bibbs benägenhet att överdriva och dra allt till sin yttersta spets. Som titeln antyder anklagar hon Baby för att han inte visar tillräcklig tacksamhet över hennes materiella slöseri gentemot honom. Jonssons slutsats är att kärleken kapitaliseras i den tid hon betecknar som senkapitalismens. Den blir en vara och inte tänkbar att tillgå ens som romantisk utopi. Romanen skildrar Bibbs och Babys prekära livsvillkor och ambivalensen mellan osäkerheter och möjligheter. Det är just samhörigheten som Bibbs känner och längtar efter som håller henne kvar i den prekära situationen, konstaterar Jonsson avslutningsvis. Elisabeth kan inte välja ett lönearbete, eftersom hon då inte längre skulle vara ”Bibbs”.²⁸

I fråga om *Dagarna, dagarna, dagarna* hävdar kulturnyheternas litteraturkritiker Ulrika Milles att uppgiften att verka som influerare ständigt kräver nya avslöjanden och nya smärtor för att följarna, och därmed de nyckfulla uppdragsgivarna, inte ska tröttna. Strävan efter nyheter leder till ständigt ”nya sanningsförslag” som måste delas i offentligheten.²⁹ Den som utmanar mest och skriker högt får flest följare. ”Jag är i deras våld. Nej, jag menar tjänst”, kommenterar Bibbs.³⁰ Faktum är att hon är i mediernas våld, och som våldsutsatt är hon mycket sårbar. Sin utsatthet till trots måste hon gripa till starkare medel i jakten på uppmärksamhet. Därför rider hon på den mediala rörelse som uppstod några år före romanens publicering, då hashtaggen #metoo spreds över världen och avslöjade sexuella trakasserier och tystnadskulturen kring dem, framför allt i just medie- och nöjesindustrin. För att skapa sensation och öka strömmen av följare på sitt konto ”bekänner” Bibbs att Baby utsatt henne för våldtäkt. ”Bekännelsen var mina nycklar till Slippgatan”, urskuldar hon sig.³¹ Att det i själva verket är en falsk bekännelse förefaller inte bekymra henne. Åtminstone försöker hon övertala sig själv om det berättigade i anklagelsen. Även om hon inte själv blivit våldtagen av honom har hon blivit illa behandlad av andra män. Dock ångrar hon sitt tilltag när hon inser att den medieburna världen inte låter sig hejdas. Reaktionerna kommer direkt och följande dygn växer följarskaran lavinartat: ”Över hundra personer hade redan skrivit, och min njutning hade en

²⁸ Martina Jonsson, ”Jag har gett dig allt. Jag menar allt-allt’. En analys av förhållandena mellan prekaritet och senkapitalistisk kärlek i Tone Schunnessons *Dagarna Dagarna Dagarna*”, kandidatuppsats, Linnéuniversitetet 2020.

²⁹ Ulrika Milles, ”Dagarna, dagarna, dagarna av Tone Schunnesson”, *Kulturnyheterna* 2020–10–07, <https://www.svt.se/kultur/recension-dagarna-dagarna-dagarna-av-tone-schunnesson>.

³⁰ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 165.

³¹ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 157.

kärna av äckel.” Med äckel reflekterar hon över sin egen medverkan i jakten på sensationer: ”De fick mig till sist, uppfläkt. Fittan utochinvänd. Alla kunde gå fram och stoppa sina skitiga fingrar i den”.³²

Som just illustrerats innehåller romanen grovt språk och sexuellt utmanande vokabulär. Provokationen som sådan, så vida läsaren låter sig provoceras, talar för dess presumtiva tillhörighet i arbetarlitteraturen, vars tendens alltid riktats mot makthavare. I högre grad provocerande än språket är dock frågorna kring kropp och sexualitet som genomsyrar romanen. Dessa har i hög grad berörts utifrån ett kvinnligt perspektiv i litteratur och debatt, men den utsatthet som drabbar Bibbs drabbar även Baby. Så reflekterar hon över hans prekära situation: ”Baby hade bara ett kapital och det var det erotiska. Han var inte begåvad, rik eller välutbildad. Han var inte ovanligt rolig, sportig eller snäll. Baby var erotisk och kvinnor ville lägga sig bredvid honom”.³³ Erotiskt kapital ingår inte i kultursociologen Pierre Bourdieus kategorier för maktutövning, men skulle rimligtvis höra till det symboliska kapitalet. Värdet av det erotiska framstår nämligen som föreställt snarare än reellt.³⁴ Baby har aldrig sålt sin kropp för pengar och inte heller har Bibbs – förrän i romanens nu då hon blivit hemlös och arbetslös. ”Allt kan växlas in när paniken över bristen på pengar blir tillräckligt stor”, formulerar Milles om den prekära situation Bibbs försatt sig i.³⁵ Som påpekats beslutar hon i sin desperation i jakten på pengar att sälja sin kropp och erbjuder den till en presumtiv köpare som hon träffat på kasinot: ”Du vill knulla med mig och jag behöver pengar”. Varuerbjudandet framställs synbarligen rationellt, men framstår rimligtvis inte så neutralt eftersom hon aldrig tidigare prostituerat sig på detta flagranta vis. Ett problem är att sexköp saknar manualer eller arbetsbeskrivningar: ”Jag visste inte vad man fick för sex”.³⁶ Bibbs låser in sig på toaletten för att googla, men i detta fall erbjuder Internet inte någon ledning. Sexarbete tillhör inte arbeten som definieras genom avtal och regleringar – såvida det betraktas som ett arbete överhuvudtaget. Utan befintliga kostnadsförslag hugger hon upp sig med argumentet att hon är känd från TV

³² Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 163.

³³ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 19.

³⁴ Pierre Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, i urval av Donald Broady och Mikael Palme, övers. (Stockholm: B Östlings Bokförlag Symposion, 1993).

³⁵ Milles, ”Dagarna, dagarna, dagarna av Tone Schunnesson”.

³⁶ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 125.

eller *var*. Synligheten i medierna är avgörande för ens värde och detta värde i sig högst flyktigt. De når en kompromiss.

Nya klassverkligheter och respektabilitet

Förutom arbets- och penningbristen är tilltagande ålder ett problem för Bibbs. Även om hon ännu inte stigit in i medelåldern, är den avgörande för hennes arbetsvillkor. Den sfär i vilken hon verkar – eller snarare verkat – kräver ungdom och sådan förutsätter en ung kropp. I synnerhet gäller detta för en kvinna. Som ett slags bekräftelse på det noterar Borsgård att kroppen intar en större och mer avgörande plats i kvinnornas influencerböcker än i männens.³⁷ I jämförelse med tidigare generationer behärskas vår tid av en förlängd adolescens. Tonårstiden övergår sömlöst i en mer eller mindre lång period av fortsatt oberoende som ung vuxen, utan fasta anställningar eller fasta familjeband. Romanens Bibbs måste vara ung och obunden: ”Bibbs betydde att vara ung och obrydd, som en rest från 90-talet. Bibbs betydde inte barn och avbön”.³⁸ Den alltid unga ska precis fylla trettionio år och har inte tid att släppa taget om Baby, inser hon, såvida hon vill skaffa barn och bilda familj. ”Nästa år skulle jag fylla 40”, konstaterar hon med bävan.³⁹ Samtidigt finns det andra som fyller tjugosex eller nitton, noterar hon med tanke på den ständiga konkurrensen. Det är lätt att bli ersatt av yngre förmågor. Så sker i hennes fall även på det privata planet. Baby kan tillåta sig att sälja Bibbs rätten att bo kvar i lägenheten, eftersom han själv ska flytta in hos en annan kvinna. Han hade ”lyckats utveckla sitt personliga varumärke med en yngre kvinna medan jag fortfarande blev äldre”, tvingas Bibbs erkänna.⁴⁰ Av allt att döma fungerar det olika för kvinnor och män i detta sociala spel där ålder är en avgörande faktor, inte minst i fråga om möjligheten till reproduktion. Barnafödandet kan inte skjutas upp, även om reproduktionsmöjligheter i våra dagar i någon mån blivit en vara som också kan köpas för pengar.

³⁷ Borsgård, ”Influencerböcker som arbetarlitteratur?”.

³⁸ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 256.

³⁹ Inom intersektionalitetsforskning ingår ålder som kategori bredvid mer uppmärksammade kategorier som genus och klass (Paulina de los Reyes/Diana Mulinari, *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, 2005 (Stockholm: Liber, 2023). Se även Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 131.

⁴⁰ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 152.

Men kroppen intar en huvudroll i romanen, inte främst genom att den representerar reproduktionsförmågan, utan framför allt på grund av att den reglerar arbetsförmågan. Eftersom kroppen är arbetarens främsta redskap återkommer den som fysisk storhet i all arbetarlitteratur. I ett historiskt perspektiv har också kroppen utgjort utgångspunkt för att bestämma och kategorisera arbetarnas respektabilitet. I sin studie *Att bli respektabel* (1997) delar den brittiska sociologen Beverley Skeggs in arbetarklassen i grova och respektabla. Det var viktigt för den enskilde arbetaren i en uppstigande arbetarklass att vara respektabel för att upprätthålla sin status inom den egna klassen. Respektabiliteten var det avgörande kännetecknet för en ideal arbetare.⁴¹ I den nya ekonomin med nya klassverkligheter står inte respektabilitet på agendan. I sin cynism avfärdar Bibbs all sådan som "gammeldags". Till och med avfärdar hon kroppsarbete i sig som daterat. Under sitt flanerande iakttar hon tre murare vid Cityterminalen i paus mellan deras fysiska ansträngningar och reflekterar: "Murare [...] vilken gammeldags sysselsättning". I nästa stund refererar hon till ett slags grovarbetesmall där arbetets synlighet graderas och värderas utifrån dess krav på fysisk styrka. Av den drar hon slutsatsen: "Ju hårdare du arbetar, desto synligare är ditt yrke".⁴² Kanske snuddar hon vid tanken att hennes eget yrke, influerarens, som jag framhållit kanske inte ens finns till som yrke. Bibbs känner varken hantverkare eller grovarbetare, men trots allt en och annan lönearbetare – såsom Baby. Han är nämligen timanställd på H&M-koncernen. Mätt i antalet butiker tillhör den en av världens största butikskedjor för kläder, till och med före konkurrenter som Gap och Zara. I sin numera utsatta situation visar Bibbs en stark ambivalens i förhållande till lönearbete: Baby hade ingen examen och hade inte gått på högskolan, men varje månad fick han samma lön vid samma tidpunkt, även om han hade varit sjuk. Hon tillstår att det gav honom ett slags auktoritet. Men i realiteten är Baby lika utsatt som Bibbs. Som timanställd på ett privat företag saknar han anställningstrygghet. Efter separationen äter hon lunch med en vän som känner personalchefen på koncernen och tjänstvilligt erbjuder: 'Vi kan se till att han får gå på dagen, Bibbs. Om det är vad du vill'.⁴³

⁴¹ Beverley Skeggs, *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön* (1997), övers. (Göteborg: Daidalos, 2000).

⁴² Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 160.

⁴³ Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 181.

Det faktum att Baby är lönearbetare, eller löneslav med ett nedsättande uttryck, och dessutom för ett storföretag som marknadsför billiga kläder, väcker Bibbs förakt. Hon talar likaså nedsättande om Babys socialdemokratiska föräldrar som slitit ut sig på sina lönearbeten. Bibbs markerar distans till dem genom att reducera dem till nöjda med ”fackligt medlemskap och trasiga ryggar”.⁴⁴ Också Borsgårds influerare hyser förakt för lönearbete. De räds att hamna i det de kallar löneträsket eller, såvida de stigit upp därifrån, återvända dit. Hans influerare när helt enkelt ett klassförakt.⁴⁵ I prekariatet har klass som föreställning relativiserats och det gamla klasssystemet ersatts av nya hierarkier. Prekariatets underklass står till och med i ett antagonistiskt förhållande till den proletära arbetarklassen. Det gamla klassamhället byggde på en stabil motsatsställning mellan klasserna, medan klassbegreppet framstår som utsuddat eller åtminstone otydliggjort i prekariatet. Dess arbetare har inte någon tydligt definierad tillhörighet med en inbördes gemenskap. De prekära utgör inte ens någon bestämbar klass och är därför i avsaknad av proletärernas solidaritet med den egna klassen. Deras hela existens vilar på tillfälligheter och individuella lösningar. De har med Standings ord svagt socialt minne och saknar tillhörighet och gruppkänsla.⁴⁶ Dock handlar Schunnessons roman inte om utsatthet i klassamhällets bottenskikt utan om nya typer av utsattheter som har med kropp och kön att göra.

Arbetarlitterära genrer

För att summera återvänder jag till min fråga huruvida Schunnessons roman är att betrakta som arbetarlitteratur eller inte. Det självbiografiska inflytandet har varit utmärkande för arbetarlitteraturen, och även till Schunnessons roman finns en självbiografisk bakgrund. Författaren berättar i en rad intervjuer om sina förstahandserfarenheter av prekariatet. Till dem hör att hon fick sparken från arbetet på en hamburgerrestaurang för att hon blev ovän med ägaren. Då hennes första roman blev refuserad på samma gång blev hon dubbelt arbetslös. Därpå blev hon av med sin lägenhet och alltså också bostadslös. Liksom Bibbs saknade hon vid ett tillfälle just 100 000, fast till en skatteskuld.⁴⁷ Därmed var hon utan såväl pengar som ett rum att skriva i, vilket Woolf lyfter fram som förutsättningar som särskilt

⁴⁴ Hallberg, ”Vilse i nöjesindustrin”.

⁴⁵ Borsgård, ”Influencerböcker som arbetarlitteratur?”.

⁴⁶ Standing, *The Precariat*.

⁴⁷ Alm, <https://vilaser.se/jag-har-alltid-varit-intresserad-av-pengar>.

avgörande för kvinnan.⁴⁸ Men pengar att skriva för och plats att skriva på hör till nödvändiga förutsättningar för skrivande överhuvudtaget oavsett genustillhörighet. Även arbetarlitteraturens män har varit i behov eller i avsaknad av dessa basala förutsättningar. Utan varken ett eget rum eller pengar lyckades emellertid Schunnesson mot alla odds debutera, Woolfs dystra förutsägelser till trots.

I samband med lanseringen av sin debutroman *Trippt rapporter* (2016) berättar Schunnesson i en intervju att hon influerats av Lars Norén. *En dramatikers dagbok* (2008) låg och skvalpade i bakhuvudet vid skrivandet.⁴⁹ Noterbart är att hon inte refererar till några feministiska föregångare, trots att Bibbs bekännelser berör sexualiteten och romanen därmed har starka beröringspunkter med sjuttioalets svenska kvinnliga bekännelseroman.⁵⁰ Dock är de inte arbetarlitteratur i sig som jag konstaterat, även om många av dessa författare intog en radikal hållning och ett stort samhällsengagemang. Större plats har dokumentärromanen och dess nära släkting rapportboken intagit inom arbetarlitteraturen.⁵¹ Skilda decennier rymmer Ester Blenda Nordströms *En piga bland pigor* (1914), Maja Eklöfs *Rapport från en skurhink* (1970) och Sara Beischers *Jag ska egentligen inte jobba här* (2012). De dokumentära inslagen är påtagliga i *Dagarna Dagarna Dagarna*. Bibbs berättelse speglar en nutida verklighet så som tidigare dokumentarister och rapportörer gjorde, om än den har en fiktiv form. Romanen skildrar det pågående livet i Stockholm under huvudpersonens vandringar i sommarhettan. Staden och dess liv beskrivs i en reportageartad stil med fokus på gatulivet. Angivandet av specifika adresser och namngivna platser ger ett autentiskt anslag. Med exakt referens till platsen går Bibbs in på T-centralen och tar gröna linjen till Odenplan.⁵² ”När jag skrev boken gick jag förresten tillbaka till en massa gator i researchsyfte så att det inte skulle bli något fel”, kommenterar Schunnesson i en intervju.⁵³

Till frågan om genrebestämningen av Schunnessons roman har jag framkastat flera förslag som alla kan rymmas inom den överordnade genrebeteckningen arbetarlitteratur. Om än inte någon Tinderroman – i avsaknad av Tinder –, inte

⁴⁸ Woolf, *Ett eget rum*.

⁴⁹ Elis Burrau, ”Skriv att det är en marxistisk roman’ – Tone Schunnesson om *Trippt rapporter*”, *Nöjesguiden* 10.8.2016, <https://ng.se/artiklar/skriv-att-det-ar-en-marxistisk-roman-tone-schunnesson-om-debutromanen-trippt-rapporter>. Se Tone Schunnesson, *Trippt rapporter* (Stockholm: Norstedts, 2016).

⁵⁰ Sarrimo, *När det personliga blev politiskt*.

⁵¹ Olsson, *Att ge den andra sidan röst*.

⁵² Schunnesson, *Dagarna Dagarna Dagarna*, 160.

⁵³ Caroline Hainer, ”Det finns något starkt i att säga ’jag gjorde fel’. Tone Schunnesson om *Dagarna, dagarna, dagarna* – en roman om en influerare utan inflytande”, *Aftonbladet* 2020–10–23.

flanörroman – i avsaknad av dekadens och pessimism, inte dokumentärroman eller rapportbok – i avsaknad av skildringar av autentiska arbetsmiljöer – och inte en självbiografi – Bibbs är inte Tone Schunnesson – så är den arbetarlitteratur. I likhet med Nordströms rapport från pigornas arbetsvärld, Ekelöfs från städarnas och Beischers från vårdanställdas rapporterar Schunnessons från influerarnas i prekariatet. Det är en rapport, om inte autentisk i sig, inifrån en prekariatets arbetsvärld och dess nya klassverkligheter. Dessa gestaltas i arbetarlitteraturen. Den skildrar en prekariatets arbetare, dess utsatthet och arbetets betydelse i den arbetandets liv så som arbetarlitteraturen alltid gjort. I egenskap av satirisk arbetarroman med humor och ironi utgör den ännu ett tillskott till arbetarromantraditionen. Kanske har den mer humor än vad som utmärker tidigare generationers arbetarlitteratur, inklusive ett grövre språk och en mer sexuellt utmanande vokabulär. Visserligen anklagades Moa Martinson och Jan Fridegård för just grovheter och bristfällig respektabilitet, men Schunnesson går ett steg eller flera längre. I romanen upprepas svordomar och könsord tillsammans med de många innehållsmässiga överdrifterna. Stilen behåller sitt grepp romanen igenom och sista meningen lyder: ”Solen lyste som en fucking fittapelsin på himlen”. Nya tider kräver nya litterära uttryck och så gör också arbetarlitteraturen.